

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Петрухно Ю. Є.

*Наукова бібліотека Національного університету «Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого», м. Харків*

Українська Конституція визнана однією з найдемократичніших у світі, але конституціоналізм в Україні відсутній. Теоретично народ є носієм суверенітету і джерелом державної влади, але на практиці досі існують феодальні цінності (прав той, хто сильніше, хто має більше грошей). Тому саме зараз виникла необхідність вирішити питання формування конституціоналізму в Україні.

Термін «конституціоналізм» з'явився в кінці 18–початку 19 ст., але його основи були закладені набагато раніше. Тому його вивчали багато дослідників, як зарубіжних (А. Токвиль, А. Шайо та ін.), так і український (В. Речицький, П. Стецюк, В. М. Шаповал та ін.).

Зараз існує багато тлумачень терміну «конституціоналізм»:

1. сукупність принципів, порядку діяльності та інституційних механізмів, які традиційно використовуються з метою обмеження влади [Шевчук, с. 129];
2. державне правління у широкому сенсі (управління державними справами), обмежене за змістом конституції [Шаповал, с. 170];
3. багаторівнева складна система, яка має визначені необхідні та достатні задля її функціонування складові, виходить за межі Конституції як основного закону та акту установчої влади народу взагалі за межі права, відбиваючи особливості менталітету та буття народу;
4. правова ідеологія, яка відображає і прогнозує розвиток відповідної нормотворчості та нормозастосування [ЮЕ, с. 289] та ін.

На наш погляд, конституціоналізм – це мегарежим, якій регулює взаємовідносини між людиною і суспільством, з одного боку, та державою, з другого. Структура конституціоналізму включає: 1) Конституцію, 2) соціальні сили, які зацікавлені в тому, щоб жити по праву, 3) зацікавленість людини в том, що жити з іншими на основі цивілізованості, а не на основі сили.

Основними принципами конституціоналізму є верховенство права, демократія та права людини. Розглянемо ці поняття більш детальніше.

Верховенство права – це принцип верховенства закону над державною владою, яка забезпечується через верховенство Конституції (ст. 8 Конституції України).

Наступний принцип конституціоналізму – це демократія. Демократія – це форма організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, а також послідовному здійсненні принципу рівності і свободи людей, їх реальної участі в управлінні справами держави і суспільства. В ст. 1 Конституції України підкреслюється: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Зараз існує такі ознаки демократичної держави: 1) визнання народу носієм суверенітету і джерелом державної влади; 2) виборність органів публічної

влади; 3) відкритість, прозорість, підзвітність і підконтрольність органів державної влади; 4) здійснення державної влади на благо народу; 5) визначення та забезпечення прав людини; 6) визнання рівності громадян; 7) прийняття державних рішень відповідно до волевиявлення більшості, але з дотриманням прав меншості; 8) політичний, ідеологічний та економічний плюралізм.

Третій признак конституціоналізму – права людини – на наш погляд найважливіший, т.к. саме він є основою будь якого громадянського суспільства. На думку дослідників, права людини – це закріплене Конституцією становище людини в її стосунках з іншими учасниками правового спілкування, яке знаходить свій вираз у конституційних правах, свободах і обов'язках. Усі права людини закріплені в ст. 21-59 розділу II Конституції України: право на життя, на працю, відпочинок, особисту недоторканність, на свободу об'єднань в політичні партії, свободу світогляду та ін. Так, в ч. 2 ст. 3 Конституції України підкреслюється, що саме «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави» [1, с. 7]. Це підтримується ч. 1 ст. 19 та ст. 60.

Всебічне забезпечення прав і свобод людини впливає на побудову громадянського суспільства. Права людини – це той механізм, якій пов'язує державу та суспільство, але, водночас обмежує втручання державної влади в формування громадянського суспільства.

Громадянське суспільство – це, на наш погляд, система з розвинутими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами, незалежна від держави суспільних інститутів, які забезпечують захист прав та інтересів приватних осіб та колективів, створених для розвитку та функціонування різних сфер (духовної, соціальної, економічної та ін.).

Структура громадянського суспільства складається з груп, які забезпечують основні права людини і громадянина, а саме:

1. первинні добровільно сформованих груп (наприклад, сім'я, клуби за інтересами, профспілки, асоціації та ін.);
2. політичні партії;
3. громадські об'єднання;
4. релігійні громади;
5. економічні структури (приватні підприємства, господарські кооперації) та ін.

Громадянське суспільство та конституціоналізм починають формуватися приблизно в один й той же час. Нажаль, в діючій Конституції це закріплюється тільки через ст. 35, 36 та частково через ст. 39. Але, в Концепції Конституції України [2], схваленою Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 року, існував окремий розділ – «Громадянське суспільство і держава». Він мав такі глави: 1) загальні положення; 2) власність, принципи господарювання; 3) соціальний захист; 4) екологічна безпека; 5) сім'я; 6) охорона здоров'я; 7) виховання, освіта, культура і наука; 8) громадянські об'єднання; 9) засоби масової інформації.

З цього можна зробити висновок, що основна роль громадянського суспільства в формуванні сучасного конституціоналізму – це здатність

суспільства захищати верховенство права. Тільки при умові закріплення в Конституції взаємозв'язків громадянського суспільства з державою, а також його формування, розвитку і захисту, можна збудувати демократичну правову державу в Україні.

Література:

1. Конституція України [текст]. – Х. : Право, 2013. – 63 с.
2. Концепція нової Конституції України : Затв. Постановою Верховної Ради Української РСР № 1213-ХІІ від 19 червня 1991 р. // Відомості Верх. Ради України. – 1991. - № 35. – Ст. 466.
3. Шаповал, В. М. Сучасний конституціоналізм (нариси з історії, теорії і практики) [текст] : монографія / В. М. Шаповал. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.
4. Шевчук, С. В. Основи конституційної юриспруденції. [текст] / С. В. Шевчук ; наук. ред. О. В. Петришин. – Х. : Консул, 2002. – 296 с.
5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана ; [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] – К. : Укр. енцикл., 2001. – Т.3: К-М. – 790 с.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ В СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НАЦІОНАЛЬНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)

Д.О. Повсткін

Національний авіаційний університет, м. Київ

В системі державотворення будь-якої держави поширена соціальна проблема, як корупція, яка набуває національних масштабів, що підриває віру громадян у власну державу, та значним чином обмежує її розвиток. На жаль, треба визнати, що проблема корупції поширена і в галузі вищої освіти.

Прикладом боротьби з корупцією в галузі вищої освіти для України може слугувати Грузія, головною метою реформування системи освіти якої є підвищення якості освіти та створення нового механізму управління нею. Зокрема, передумови для підвищення якості освіти було створено завдяки прийняттю Закону про вищу освіту. У рамках Державної програми ведеться опрацювання таких реформ:

- фінансування студентів, а не закладів освіти;
- введення загальнодержавної акредитації вузів;
- зовнішній моніторинг екзаменаційної системи та її висвітлення у ЗМІ;
- розміщення результатів іспитів в Інтернеті;
- запровадження єдиного централізованого вступного іспиту; [2]